

ΣΕΛΑΧΑΤΤΙΝ ΝΤΕΜΙΡΤΑΣ

Λεϋλάν
που θα πει οφθαλμαπάλη

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ
ΣΤΕΛΛΑ ΒΡΕΤΟΥ

 ΕΚΛΟΕΣΕΙΣ
ΠΛΑΤΑΧΗ

ΣΕΛΑΧΑΤΤΙΝ ΝΤΕΜΙΡΤΑΣ

Λεϋλάν
που θα πει οφθαλμαπάτη

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΤΟΥΡΚΙΚΑ

Στέλλα Βρετού

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΞΕΝΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

«Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής άδειας του εκδότη κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου».

Εκδόσεις Πατάκη — Ξένη λογοτεχνία

Σύγχρονη ξένη λογοτεχνία — 580

Σελαχατίν Ντεμίρτας, Λεϋλάν, που θα πει οφθαλμαπάτη

Selahattin Demirtaş, *Leylan*

Μετάφραση: Στέλλα Βρετού

Υπεύθυνη έκδοσης: Σταύρη Ιωαννίδου

Επιμέλεια-Διόρθωση: Νίκος Αγγελάς

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Η φωτογραφία εξωφύλλου παραχωρήθηκε από τον αρχικό δικαιούχο
στη Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ 2023

Originally published in the Turkish language under the title LEYLAN
by Selahattin Demirtaş, in 2019. Translated from the edition
published by Dipnot Yayınları 2019

Copyright© 2019, Dipnot Yayınları, All rights reserved.

No part of this book may be reproduced, in any form without
written permission from the publisher.

Published by arrangement via Dipnot Yayınları, AnatoliaLit Agency
& Ersilia Literary Agency

Copyright© για την ελληνική γλώσσα, Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ

(Εκδόσεις Πατάκη), 2020

Πρώτη έκδοση στην τουρκική γλώσσα από τις εκδόσεις Dipnot
Yayınları, Άγκυρα 2019

Πρώτη έκδοση στην ελληνική γλώσσα από τις Εκδόσεις Πατάκη,
Αθήνα, Ιούνιος 2023

ΚΕΤ Δ333 ΚΕΠ 404/23

ISBN 978-960-16-9812-0

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Στη γυναίκα μου Μπασάκ,
στην Ντελάλ και στην Ντίλντα,

στο στάχυ και στους καρπούς του...

— Είναι φορές που βλέπουμε την αλήθεια, αλλά δε θέλουμε να τη δεχτούμε. Είναι φορές που ψάχνουμε την αλήθεια για να μπορέσουμε να κρατηθούμε από κάτι. Και καμιά φορά σκεφτόμαστε ότι καθετί που ζούμε έχει μία μόνο αλήθεια. Όμως η αλήθεια είναι διαφορετική για τον καθένα. Κατασκευάζουμε την υποκειμενική μας αλήθεια πλάθοντας τα γεγονότα κατά πώς θέλουμε, κανείς δεν είναι καλύτερος από μας σε αυτό. Έπειτα κυνηγάμε τις αλήθειες που εμείς κατασκευάσαμε, ή το βάζουμε στα πόδια και το σκάμε από τις αλήθειες. Τι ακριβώς είναι η αλήθεια που λες; Ποιανού αλήθεια, κύριε δικηγόρε;

Στον δικηγόρο μου τα λέω όλα αυτά, ενώ καθόμαστε αντικριστά κάποια μεσάνυχτα στο κρατητήριο του αστυνομικού τμήματος του Γενίσεχιρ.

Είναι η απάντησή μου στην ερώτηση που μου έκανε αφού πρώτα διάβασε μουρμουριστά τη μονοσέλιδη «αναφορά συμβάντος»: «Είναι αλήθεια όσα γράφονται εδώ, Κουντρέτ;». Εκτός από μας τους δυο, στο τραπέζι υπάρχουν ένα ποτήρι κρύο τσάι, που έχει γίνει μαύρο πίσσα από το βράσιμο, κι ένα άδειο σταχτοδοχείο. Το τσάι

είναι του δικηγόρου. Κοιτάζει το τσάι κάθε τόσο, σαν να θέλει να καταλάβει αν του το φέρανε για να ξυπνήσει ή για να πεθάνει μια κι έξω. Δεν το πίνει: έξυπνος άνθρωπος ο δικηγόρος! Συνεχίζει προσθέτοντας έναν τόνο σοβαρότητας στη φωνή του:

— Κοίτα, αδελφέ μου Κουντρέτ, είπες ότι θέλεις δικηγόρο από τον δικηγορικό σύλλογο, είμαι υπηρεσία, με καλέσανε, ήρθα. Δεν ξέρω αν έχεις ιδέα τι ώρα είναι, αλλά δεν έχω όρεξη ν' ακούω φιλοσοφίες. Με τη φιλοσοφία, άλλωστε, δεν έχω πολλά πάρε δώσε, μόνο ό,τι έμαθα στο λύκειο. Όταν όμως σε ρωτάω «είναι αλήθεια όσα γράφονται εδώ;», εννοώ «είναι σωστά, είναι ακριβή;».

Κούνησα το κεφάλι μου πάνω κάτω, να του δείξω ότι κατάλαβα. Ο δικηγόρος χαλάρωσε κάπως, χαμογέλασε λιγάκι. Είπα:

— Αχ, αυτά τα σωστά... τα ακριβή... Φυσικά, αφού η αλήθεια μπορεί να μην είναι πάντα σωστή, και το σωστό να μην είναι αλήθεια. Όλα όσα είναι γραμμένα εδώ μπορεί να είναι αλήθεια, μπορεί να είναι και ψέματα. Εξαρτάται από ποια σκοπιά τα βλέπεις. Ποιανού αλήθεια, κύριε δικηγόρε; Ποια αλήθεια σε σχέση με τι;

Όσο πιο ήρεμα μπορούσε, μάρτυς μου ο Θεός, πήρε βαθιά ανάσα από τη μύτη και είπε:

— Σε καταλαβαίνω, αδελφέ μου, πράγματι σε καταλαβαίνω... Κοίτα με όμως καλά! Ο δικηγορικός σύλλογος μόνο νομικές υπηρεσίες μπορεί να προσφέρει, αν θέλεις διανυκτερεύοντα ψυχίατρο πρέπει να τον ψάξεις αλλού.

Ετοιμαζόταν να σηκωθεί, όταν τον έπιασα από το μπράτσο:

— Στάσου, στάσου, κύριε δικηγόρε, μη θυμώνεις. Τι γράφει, τέλος πάντων;

Για ένα δυο δευτερόλεπτα με κοίταξε κατάφατσα, άφησε έναν βαθύ αναστεναγμό –ουφ!– και μου συνόψισε το περιεχόμενο της αναφοράς.

— Γύρω στις έντεκα το βράδυ χτύπησες με επιμονή δώδεκα φορές το κουδούνι ενός διαμερίσματος στον δεύτερο όροφο μιας πολυκατοικίας κι έπειτα πήγες και κρύφτηκες.

— Ε, και μετά; ρώτησα.

— Όταν με τα πολλά βγήκε ο ιδιοκτήτης του διαμερίσματος στο παράθυρο, του πέταξες χιόνι στα μούτρα. Εκείνος σου πέταξε μια παντόφλα, εσύ πήρες την παντόφλα και το 'βαλες στα πόδια. Η αστυνομία, που έφτασε μετά από καταγγελία, σε συνέλαβε στη γωνία του δρόμου. Η παντόφλα δε βρέθηκε πάνω σου, κι ο άνθρωπος δεν μπόρεσε να σε αναγνωρίσει με βεβαιότητα. Ωστόσο είσαι υπό κράτηση με τις κατηγορίες διατάραξης κοινής ησυχίας, τραυματισμού, κλοπής.

Ήταν σαν να έλεγε, Θεέ μου, πώς μπλέχτηκα σε αυτή τη δίκη-φάρσα! Συνέχισε όμως:

— Η υπόθεση δεν είναι σπουδαία, αλλά οι κατηγορίες είναι σοβαρές. Αν δώσεις τώρα κατάθεση, θα επικοινωνήσω με τον εισαγγελέα που είναι υπηρεσία και θα φροντίσω να σε αφήσουν ελεύθερο. Δεν είσαι υποχρεωμένος να αποδεχτείς τις κατηγορίες, καθώς δεν υπάρχουν αποδείξεις. Αν τις αποδεχτείς, η ποινή σου θα είναι ελαφριά και μπορεί να ανασταλεί. Σε τελική ανάλυση δεν υπάρχει τραυματισμός, κι επειδή η αξία της παντόφλας είναι πολύ μικρή, θα είναι και η ποινή σου μικρή, απλώς θα επιβαρυνθεί το ποινικό σου μητρώο. Η απόφαση είναι δική σου, Κουντρέτ. Η γνώμη μου είναι να αρνηθείς τις κατηγορίες και να σηκωθούμε να φύγουμε από δω.

— Κι αν η αξία της παντόφλας είναι μεγάλη; ρώτησα αμέσως.

Ο δικηγόρος απόρησε.

— Δηλαδή;

— Για ποιον να έχει αξία, σε σχέση με τι; ρώτησα.

Τρελάθηκε ο άνθρωπος.

— Αγόρι μου, Κουντρέτ, μη με βγάζεις από τα ρούχα μου, είπε κι έκανε πάλι να σηκωθεί.

— Εντάξει, εντάξει, είπα, θες να πεις πως αν αρνηθώ τις κατηγορίες καθαρίσαμε;

Υπομονή, μουρμούρισε, και συνέχισε:

— Καθαρίσαμε, Κουντρέτ, καθαρίσαμε.

Από τη μια η κατάθεσή μου, από την άλλη η επικοινωνία του δικηγόρου με τον εισαγγελέα, μαζί και κάτι άλλα διαδικαστικά, είχε πάει τρεις τα χαράματα όταν βγήκαμε από το τμήμα. Στο μεταξύ το χιόνι είχε φτάσει στο μισό μέτρο κι ακόμα έπεφτε απαλά.

Είναι πιο ωραίο το Ντιγιάρμπακιρ χιονισμένο; αναρωτιόμουν ανάβοντας τσιγάρο μπροστά στο τμήμα και παίρνοντας μια ρουφηξιά τόσο βαθιά, που θαρρείς και το συκώτι μου ανέβηκε στο στόμα. «Καληνύχτα, Κουντρέτ» είπε ο δικηγόρος καθώς πέρασε από το πλάι μου και τσαλαβουτώντας στο χιόνι προχώρησε προς το αυτοκίνητό του, που το 'χε παρκάρει στην άκρη του πεζοδρομίου. «Καληνύχτα, κύριε δικηγόρε, και πάλι να είστε καλά» του είπα. Σήκωσε το χέρι χωρίς να γυρίσει το κεφάλι του, κάνοντας μια χειρονομία σαν να έλεγε «δεν ήταν τίποτα σημαντικό», έτσι για να την κάνει. Αντιπαθητικός ο τύπος. Περίμενε, είπα από μέσα μου, δεν τελειώσαμε εμείς οι δυο, τώρα αρχίζουμε, κύριε δικηγόρε.

Μπήκε στο αυτοκίνητο ο δικός μου. Η οροφή του

αυτοκινήτου και τα τζάμια του είναι σκεπασμένα με παχιά στρώση χιονιού. Έβαλε μπρος τους υαλοκαθαριστήρες ο σαχλαμάρας, που φυσικά δε δουλέψανε. Πλησίασα, του καθάρισα το παρμπρίζ, μετά το πίσω τζάμι. Χαμήλωσε λίγο το παράθυρό του. «Να 'σαι καλά, Κουντρέτ, σε ταλαιπώρησα» μου είπε. «Σιγά την ταλαιπωρία, κύριε δικηγόρε, ευκολάκι ήταν...» Κι αμέσως βέβαια μαζεύτηκα. «Να προσέχετε, γλιστερός ο δρόμος, μη σας φύγει» του είπα. Και είπε ακριβώς αυτό που περίμενα.

— Έλα να σε πάω. Ξέρω τη διεύθυνσή σου, πάνω στον δρόμο μου είναι.

Καμώθηκα πως δεν ήθελα, με τη σωστή πάντα δοσολογία, μετά μπήκα στο αυτοκίνητό του. Οι δρόμοι είναι σκεπασμένοι με χιόνι, πηγαίνουμε αργά μέσα σε βαθιά ίχνη από ρόδες αυτοκινήτων. Στη διασταύρωση Οφίς κάνουμε αριστερά στη λεωφόρο Ιστασιόν. Σκέφτομαι ότι είναι η κατάλληλη στιγμή για την επόμενη φάση του σχεδίου και του λέω: «Κύριε δικηγόρε, έχεις χρόνο για έναν πατσά; Κερνάω εγώ. Ο πατσατζής ο Φαζίλ σίγουρα είναι ανοιχτός. Σε κούρασα που σε κούρασα απόψε, ας κάνω κάτι για σένα».

Στον ύπνο τους ν' ακούσουν οι Ντιγιαρμπακιρλήδες τις λέξεις Φαζίλ και πατσατζής, και τρεις η ώρα να 'ναι, θα σηκωθούν από το κρεβάτι να πάνε να φάνε πατσά. Δεν έπεσα έξω. Ο καραγκιόζης πάρακαρε το αυτοκίνητό του σε μια γωνιά λίγο παραπέρα, απέναντι από το «Πατσατζής ο Φαζίλ».

Δε θέλω να κάνετε άσχημες σκέψεις για μένα επειδή είπα «καραγκιόζη» τον δικηγόρο που βγήκε μεσάνυχτα από το σπίτι του κι ήρθε στο τμήμα για να με βοηθήσει. Αν και δε με πολυνοιάζει τι σκέφτεστε, εδώ που φτάσα-

με αναγκαστικά σας εξηγώ. Βλέπετε, ο δικηγόρος αρραβωνιάστηκε το κορίτσι με το οποίο είμαι ερωτευμένος σαν τρελός από το γυμνάσιο. Τη Σεράπ, την πλατωνική μου αγάπη εδώ και δεκαπέντε χρόνια. Έπιασε και σπίτι ο μάγκας κι ετοιμάζεται για γάμο. Γέμισε, λέει, το σπίτι με καινούρια έπιπλα. Στη συνοικία Καγιάπιναρ, στο συγκρότημα Τσιγιά 2, μπλοκ Α, όροφος 1ος, αριθμός 3. Το ξέρω γιατί δυο φίλοι μου αυτή τη στιγμή του αδειάζουν το σπίτι του βλάκα. Θα πάμε και σε αυτούς. Ας φάμε πρώτα τον πατσά μας με το μπόλιχο σκορδάκι.

Τα μαγαζί του Φαζίλ ουστά είναι μικρό, με πέντ' έξι τραπέζια όλα κι όλα. Μέσα είναι ζεστό· μοσχομυρίζει σκεμπέ, πατσά, σκόρδο. Σ' ένα τραπέζι κάθονται τέσσερις πελάτες, είναι φανερό ότι είναι ξενύχτηδες. Καθόμαστε κι εμείς με τον δικηγόρο αντικριστά. Οι σούπες μας ήρθαν αμέσως. Από τη μια τρώμε τη σούπα μας, από την άλλη κουβεντιάζουμε, λέμε διάφορα ανούσια. Για να σιγουρέψω τη δουλειά, πρέπει να απασχολήσω λίγο ακόμα τον δικηγόρο. Περιμένω να με ρωτήσει για το νυχτερινό περιστατικό, αν δε με ρωτήσει θ' ανοίξω εγώ το θέμα με κάποιον τρόπο. Τελικά ρωτάει το σπίρτο ο δικηγόρος μας: «Ποια είναι η ουσία της υπόθεσης, Κουντρέτ; Αν είναι κάτι προσωπικό, μη μου το πεις». Άκου τι μου λέει! Τι να μη σου πω, ρε! Θα σου πω και θα σου φύγει ο πάτος. Κι αρχίζω να του αφηγούμαι όλο πάθος τη φανταστική στο μεγαλύτερο μέρος της ιστορία μου, με τον βλάκα δικηγόρο μου ν' ακούει προσεκτικά. «Είναι μια μακρά ιστορία αγάπης» του λέω στην αρχή. Ο δικός μου όλος αυτιά.

«Είναι ένα κορίτσι που είμαι φουλ ερωτευμένος μαζί του, από το λύκειο. Το όνομά του είναι Γκιουλιζάρ»

του λέω. Ο δικηγόρος έχει σκάσει πλατύ χαμόγελο, είναι πάρα πολύ ευχαριστημένος που στις τρεις τα μεσάνυχτα ακούει μια προσωπική ιστορία αγάπης. Ε, ρε αληταρά!

Τέλος πάντων, συνεχίζω.

«Πέρασαν σχεδόν δέκα χρόνια κι ακόμα δε βρήκα το κουράγιο να της μιλήσω. Έρωτας τρελός ο δικός μας, από απόσταση. Κάτι σαν εξ αποστάσεως εκπαίδευση αιώνες να περάσουν, σκατά, τίποτα δε μαθαίνεις. Άκουσα ότι όπου να 'ναι αρραβωνιάζεται κι είπα στον εαυτό μου, Κουντρέτ, αγόρι μου, τέρμα η εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τώρα περνάς σε κανονικό σχολείο, διαφορετικά το 'χασες το κορίτσι. Είναι βέβαια κι η Γκιουλιζάρ ερωτευμένη μαζί μου, αλλά ούτε εκείνη το δείχνει. Έτσι παίζεται το παιχνίδι: το δείχνεις, έχασες! Έτσι και το άφησες να φανεί, τέρμα ο πλατωνικός έρωτας, και τότε, ή χωρισμός ή κοινό νταραβέρι. Στην τελική, και τα δύο ίδια είναι, τάλε κουάλε. Κοίτα να δεις, είπα “στην τελική” και θυμήθηκα τον δάσκαλο θετικών επιστημών στο γυμνάσιο. Κάθε τρεις και λίγο μας έλεγε: “Το βλέμμα σας, παιδιά, θα το έχετε στο νετιτζέ, στο αποτέλεσμα, κι όχι στο χατιτζέ, στη διαδικασία”. Από σύμπτωση, στην τάξη μας είχαμε δυο κορίτσια, Χατιτζέ η μια, Νετιτζέ η άλλη. Η Χατιτζέ ήταν πολύ όμορφη, η Νετιτζέ δεν ήταν. Όταν μας έλεγε να έχουμε το βλέμμα στραμμένο στο αποτέλεσμα και όχι στη διαδικασία, λέγαμε μεταξύ μας: “Τι λέει, ρε παιδιά, είναι με τα καλά του ο δάσκαλος, να κοιτάζουμε τη Νετιτζέ και να βλέπουμε τι; Τι σε νοιάζει, ρε, εσένα, εμείς τη Χατιτζέ θέλουμε να κοιτάζουμε” – αυτά και κάτι άλλα τέτοια λέγαμε. Ωραίος τύπος ο δάσκαλος, αλλά κι η Χατιτζέ ήταν ωραίο κορίτσι, α, το σωστό σωστό, υπάρχει και Θεός».

Παρατηρώντας ότι η προσοχή του δικηγόρου μου είχε αρχίσει να διασπάται καθώς ξέφευγα από το θέμα, για να μη μου πει να σηκωθούμε ή κάτι τέτοιο, επανήλθα αμέσως στην ερωτική ιστορία.

«Σήμερα το πρωί πήγα και περίμενα την Γκιουλιζάρ να βγει από το σπίτι. Για λίγο, όπως πάντα, την ακολούθησα από απόσταση ασφαλείας. Ώσπου μάζεψα το κουράγιο μου και την πλησίασα βιαστικά. Δε βαριέσαι, έτσι δεν είναι, κύριε δικηγόρε; Μη σε πονοκεφαλιάζω με τα προσωπικά μου προβλήματα». «Όχι, όχι, μου είναι πολύ ευχάριστο να σε ακούω. Συνέχισε» είπε ο μαλάκας. Φυσικά, είπα από μέσα μου, κι εγώ θα άκουγα αν κάποιος μου διηγούνταν μια ιστορία αγάπης στις τρεις η ώρα νυχτιάτικα στο πατσατζίδικο. Και συνέχισα από κει που είχα μείνει.

«Με λίγα λόγια, κύριε δικηγόρε, πήγα, το πρόλαβα το κορίτσι. Κι όταν το πρόλαβα, στάθηκε. Γύρισε και με κοίταξε βαθιά μέσα στα μάτια, ποπό, τι βλέμμα ήταν εκείνο! Είχε καταλάβει βέβαια, και θαρρείς ένα σύννεφο θλίψης σκοτείνιασε τη λάμψη των ματιών της. Εύκολο να το λες, αλλά ήμουν κι εγώ έτοιμος να πεθάνω από τη στενοχώρια μου, ζούσαμε, βλέπεις, το τέλος του πλατωνικού μας έρωτα, που κράτησε τόσα χρόνια. Δεν είχα όμως άλλη επιλογή: ή αποσιωπούσα τον έρωτά μου κι έχανα το κορίτσι μέσα από τα χέρια μου ή τον ανακοίνωνα κι έδινα τέλος στον πλατωνικό έρωτα. Έπρεπε να δεις, κύριε δικηγόρε, το βλέμμα της Γκιουλιζάρ εκείνη τη στιγμή. Ήταν σαν να μου έλεγε: “Ώστε μέχρι εδώ ήταν! Ώστε ένα ψέμα ήταν ο πλατωνικός έρωτας που ζήσαμε τόσα χρόνια! Λέγε λοιπόν, Κουντρέτ, λέγε, λέγε να τελειώνει αυτή η ιστορία. Νόμιζα ότι ήσουν διαφορε-

τικός, Κούντο. Αλλά δυστυχώς κι εσύ μας βγήκες σκάρτος, όπως όλοι οι άντρες”. Αλλά κι εγώ, “μη μιλάς έτσι, Γκιουλιζάρ, γιατί νιώθω το συκώτι μου κομμάτια περασμένα στη σουβλά να τσιτσιρίζουν στη φωτιά...” της έλεγα με τις ματιές μου. Αν το λιγουρεύτηκες να παραγγείλω και συκωτάκι, κύριε δικηγόρε, ο Χατζής με τις συκωταριές θα είναι ανοιχτός ακόμα» είπα. Δεν τσίμπησε, βέβαια. «Όχι, όχι, χόρτασα, λέγε εσύ, ακούω» είπε και χαμογέλασε όλο κέφι. Εκείνη ακριβώς τη στιγμή ο Φαζίλ ουστά έπιασε ένα ψημένο κεφαλάκι. Κοίταξα μια το κεφαλάκι, μια τον δικηγόρο: Καρμπόν το χαμόγελό τους, θέλω να πω. Τον αλήτη! «Τελικά της το ’πα» συνέχισα. «Θα έρθω το βράδυ να γνωρίσω τον πατέρα σου και μετά θα έρθουμε να σε ζητήσουμε, της είπα. “Τρελάθηκες, Κουντρέτ, αρραβωνιάζομαι! Από δω και πέρα εσύ στον δρόμο σου κι εγώ στον δικό μου”. Εμένα όμως μου είχε κολλήσει. Το βράδυ, αφού κοπάνησα δυο ποτήρια στην μπιραρία του Τανκέρ Σείχο, στήθηκα έξω από την πόρτα της πολυκατοικίας της. Έχασα όμως το κουράγιο μου μόλις χτύπησα το κουδούνι. Κρύφτηκα πίσω από τα δέντρα, κι όταν δεν ακούστηκε φωνή, χτύπησα ξανά και ξανά το κουδούνι και ξανακρύφτηκα. Και να! Όταν τελικά βγήκε ο πατέρας της στο παράθυρο και μαζί με τις βρισιές μού πέταξε και την παντόφλα, του πέταξα κι εγώ τη χιονόμπαλα. Ούτε που τον πέτυχα τον τύπο, στην άκρη του παράθυρου πήγε. Κι εγώ άρπαξα την παντόφλα και το ’βαλα στα πόδια. Ήταν γυναικεία, σίγουρα είναι της Γκιουλέ, σκέφτηκα. Εκείνη τη στιγμή είδα να ’ρχεται από απέναντι το περιπολικό κι έθαφα κάτω από ένα δέντρο, μες στα χιόνια, το κασκόλ μου, τον μπερέ μου και την παντόφλα. Ήμουν έτοιμος να

φύγω, όταν με άρπαξαν οι αστυνόμοι και με πήγαν στο τμήμα, η συνέχεια είναι γνωστή, την ξέρεις εξάλλου».

Κοιτάζω το ρολόι μου· κοντεύει τέσσερις. Κανονικά, τα φιλαράκια μου θα είχαν τελειώσει απ' τις τρεις, αλλά εγώ με τον τρόπο μου τη σιγούρεψα τη δουλειά. Φυσικά, το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας που διηγήθηκα στον δικηγόρο είναι ψέματα. Όταν κατάφερα κι έμαθα ότι εκείνο το βράδυ ο δικηγόρος ήταν υπηρεσία στον δικηγορικό σύλλογο, σκέφτηκα ότι έπρεπε να κάνω κάτι ώστε, για κάποιο ασήμαντο παράπτωμα, να βρεθώ υπό κράτηση. Σε μια περιοχή μακριά από τη δικαιοδοσία του αστυνομικού τμήματος στο οποίο υπαγόταν το σπίτι του, χτύπησα στην τύχη ένα κουδούνι και τότε πράγματι ένας άντρας μου πέταξε μια παντόφλα. Ο κόσμος παλάβωσε, μα την αλήθεια! Παντόφλα, αγόρι μου; Ψέματα βέβαια είναι και το ότι μ' άρπαξε αμέσως η αστυνομία. Μισή ώρα τούς περίμενα στο κρύο να έρθουν, πάγωσε ο κώλος μου, τ' ορκίζομαι.

Σηκωθήκαμε και φύγαμε μαζί. «Το σπίτι μου είναι εδώ δίπλα» είπα και κατέβηκα από το αυτοκίνητο κάπου κοντά στην ψεύτικη διεύθυνση που έδωσα στην αστυνομία.

Πήρα αμέσως τον Σουπχάν. Κανονικά, ο Σουπχάν και ο Κεμαλετίν έπρεπε να είχαν αφήσει το τηλέφωνο στο φορτηγάκι πριν μπουνε στο σπίτι. Χτύπησε μια δυο φορές, το σήκωσε ο Σουπχάν. «Το πουλί πέταξε από τη φωλιά» του είπα. «Ποιο πουλί;» απάντησε. Α, που να σε πάρει, Σουπχάν, υποτίθεται ότι στο τηλέφωνο μιλάμε με κωδικούς. «Το νομικό, Σουπχάν, το νομικό πουλί». «Ποιο είναι το νομικό πουλί, αγόρι μου; Λέγε καθαρά ό,τι έχεις να πεις». Τι του λες τώρα; «Ο δικηγόρος, αγό-

ρι μου, ο δικηγόρος. Έρχεται σπίτι». «Α, μάλιστα! Δεν υπάρχει θέμα, έχουμε φύγει εδώ κι ώρα» είπε «έλα κι εσύ, άντε».

Ο Κεμαλετίν στο μαγαζί του έχει μια μικρή αποθήκη. Εκεί πήγαν οι δικοί μου τα πράγματα του δικηγόρου. Όταν πήγα τα είχαν στοιβάξει όλα σε μια γωνιά και με περίμεναν με μια μπίρα στο χέρι. «Δεν προέκυψε κανένα πρόβλημα, σωστά;» ρώτησα. «Ευκολάκι. Σαν να πίνεις ένα ποτήρι νερό» είπε ο Κεμαλετίν. Ο Σουπχάν κι ο Κεμαλετίν εκείνο το βράδυ φόρτωσαν από το σπίτι του δικηγόρου και μετέφεραν στο φορτηγάκι ό,τι μπορούσε να μεταφερθεί κι είχε κάποια αξία, έσπισαν, κομμάτιασαν με κόφτη ό,τι είχε απομείνει, κρεβάτια, καναπέδες, ντουλάπες, καρέκλες, τ' αχρήστεψαν όλα. «Μείνε μακριά από τη Σεράπ» έγραψε πριν φύγουν ο Σουπχάν με σπρέι στον τοίχο του σαλονιού, αλλά, επειδή ο χαζοβιόλης χρησιμοποίησε πολλή μπογιά για τα πρώτα γράμματα, η μπογιά έσταξε, με αποτέλεσμα το μήνυμα να λέει: «Μείνε μακριά από το σαράπ – το κρασί». Δεν το διόρθωσαν, λέει, επειδή δεν είχαν χρόνο. Δεν ξέρω ποιο ήταν το μήνυμα που πήρε ο δικηγόρος όταν το διάβασε. Ο Σουπχάν φορούσε ακόμα την μπαλακλάβα του, που την είχε γυρίσει προς τα πάνω κι ήταν σαν μπερές στο κεφάλι του. Έτσι όπως ήταν, έμοιαζε αναμφίβολα με χαζοβιόλη. Όταν πρόσεξε ότι τα μάτια μου ήταν πάνω του, την τράβηξε γρήγορα και την έβγαλε. «Με τούτο μοιάζω με χαζοβιόλη» είπε. «Όχι, όχι, μην ανησυχείς, μοιάζεις με αυτό που είσαι, μην το 'χεις έγνοια» του είπα. Χάρηκε λίγο. Βάλαμε τα πράγματα σε τσουβάλια κι ανεβήκαμε στο φορτηγάκι για να περάσουμε στο δεύτερο μέρος του σχεδίου. Πλησιάσαμε από τον πίσω δρόμο την

είσοδο της αποθήκης του εξουσιοδοτημένου σέρβις οικιακών συσκευών του Ζουχτού, του γιου της θείας της Σεράπ. Τα επιδέξια δάχτυλα του Κεμαλετίν άνοιξαν την πόρτα σε τριάντα δευτερόλεπτα. Κρύψαμε τα τσουβάλια στην αποθήκη και φύγαμε χωρίς ν' αφήσουμε ίχνος.

Αφηγούμαι όσα συνέβησαν την επόμενη μέρα με βάση τις πιθανότητες, αλλά βάζω στοίχημα ότι ακριβώς έτσι έγιναν: Η Σεράπ κατά το μεσημεράκι παίρνει τηλέφωνο τον δικηγόρο αρραβωνιαστικό της. Είναι και οι δυο τους σε άθλια κατάσταση εξαιτίας της ληστείας. Η φωνή της Σεράπ στο τηλέφωνο ακούγεται αρκετά κουρασμένη. Τελικά η αστυνομία, μετά από καταγγελία, όπως είπαν, έχει κάνει έφοδο στη δουλειά του ξαδέλφου της του Ζουχτού. Τον έθεσαν υπό κράτηση, πήραν και κάτι τσουβάλια μαζί. Η Σεράπ ζητάει από τον αγαπημένο αρραβωνιαστικό της να πάει στο τμήμα και να ενδιαφερθεί για τον Ζουχτού, να μάθει τι ακριβώς συμβαίνει. «Εντάξει, θα το δούμε» πρέπει να της είπε ο δικηγόρος, που τα είχε πάρει με τον Ζουχτού επειδή γλυκοκοίταζε τη Σεράπ, γάμος όμως δεν έγινε ποτέ γιατί δεν ήθελε η Σεράπ. Ενοχλημένος που η Σεράπ τού ζητάει να αναλάβει την υποστήριξη του Ζουχτού, πάει στο τμήμα και μαθαίνει τι πραγματικά έγινε, και χωρίς ν' ακούσει τις διαμαρτυρίες και τα παρακάλια του Ζουχτού τον αρχίζει στα χαστούκια και στις μπουνιές. Κι οι δυο καταλήγουν στα κρατητήρια του τμήματος, η υπόθεση παίρνει διαστάσεις και τότε παίρνουν θέση οι γονείς και των δύο πλευρών. Η μητέρα της Σεράπ τσακώνεται φρικτά με την αδελφή της, δηλαδή τη μητέρα του Ζουχτού, την κατηγορεί ότι παίζει με την ευτυχία της κόρης της, κακιώνει μαζί της σε βαθμό να της πει ότι δε θα της

ξαναμιλήσει ποτέ στη ζωή της. «Δεν παίρνουμε νύφη από τέτοια οικογένεια» λέει από την πλευρά της η οικογένεια του δικηγόρου, που είναι πολύ αυστηρή μαζί του. Κι ο δικηγόρος, που δεν έχει τη δύναμη να ορθώσει το ανάστημά του και ν' αντισταθεί στην πίεση της οικογένειάς του, χαλάει τον αρραβώνα.

Έγινε το καλύτερο. «Παραλίγο να τον παντρευτείς τον άχρηστο, Σεράπ. Δε βλέπεις; Μόλις βρήκε τα δύσκολα, δεν παραμέρισε την υπόληψή του, την περηφάνια του, τη μάνα του, τον πατέρα του, το γόητρό του, αλλά χάλασε τον αρραβώνα του ο συμπεροντολόγος». Πρέπει να αναφέρω εδώ ότι είναι ο τρίτος αρραβώνας της Σεράπ που χαλάει. Όποιος κι αν είναι ο φταίχτης.

Με τον Σουπχάν και τον Κεμαλετίν είμαστε γειτονάκια και φίλοι από παιδιά. Στην ίδια τάξη πηγαίναμε και στο δημοτικό και στο γυμνάσιο και στο λύκειο, τα ίδια μαθήματα διαβάζαμε. Τρόπος του λέγειν διαβάζαμε. Η αλήθεια είναι ότι κανείς μας ούτε διάβαζε ούτε έγραφε. Όχι επειδή δεν είχαμε μυαλό, «γλώσσα» δεν είχαμε. Κούρδοι ήμασταν όταν ήμασταν παιδιά, και τώρα είμαστε ακόμη πιο Κούρδοι. Όταν αρχίσαμε το σχολείο, ξέραμε μόνο λίγες τουρκικές λέξεις· κι αυτές βρισιές του τύπου «της μάνας σου και της αδελφής σου». Δηλαδή μιλούσαμε τα τουρκικά που είχαν μάθει οι πατεράδες μας στον στρατό και στη συνέχεια τα μάθανε σε μας. Όταν τελειώσαμε το δημοτικό, κανείς μας ούτε μιλούσε ούτε καταλάβαινε τα τουρκικά. Ούτε το ένα τέταρτο των μαθημάτων που μας διδάσκανε πέντε χρόνια δεν είχαμε καταλάβει. Αυτό για το σύνολο της τάξης. Εμείς οι τρεις ακόμη λιγότερα. Όσα μαθηματικά, πραγματογνωστικά ή κινέζικα μπορεί να μάθει ένα επτάχρονο τουρκάκι όταν το στείλουνε στο κινέζικο δημοτικό σχολείο στην καρδιά της Ιστανμπούλ, τόσα μάθαμε κι εμείς.

Χωρίς τα μαθήματα το σχολείο θα ήταν ωραίο. Για

μας το σχολείο ήταν κομμάτι της ζωής μας στους δρόμους, των παιχνιδιών μας, κάτι σαν τη συνέχειά τους. Αγαπούσαμε το σχολείο, όχι την τάξη. Η τάξη ήταν αποπνιχτική, τρομακτική. Ένα μέρος όπου νιώθαμε ξένοι, ταπεινωμένοι. Ενώ έξω απαντούσαμε σαν αηδονάκια, με το παιδιάστικο μυαλό μας και στη γλώσσα μας, κάθε ερώτηση που μας έκαναν στη δική μας γλώσσα, στην τάξη μετατρέπομασταν σε αηδονάκια που είχαν πάθει μουγκαμάρα. Προσπαθούσαμε πολύ για να καταλάβουμε τι έλεγε ο δάσκαλος και να απαντήσουμε. Όμως δεν καταλαβαίναμε· στην τάξη ο μόνος που ήξερε τουρκικά ήταν ο δάσκαλος. Έπειτα από κάθε απάντησή μας σε τουρκικά ανακατεμένα με κουρδικά μάς ταπεινώνε. Μας έπιανε από το σκουρόχρωμο αυτί μας και χτυπούσε το κεφάλι μας στον μαυροπίνακα. Από μέσα μας μετρούσαμε στα κουρδικά κάθε χτύπημα: yek, du, sê, çar... ένα, δύο, τρία, τέσσερα... Έτσι μάθαμε να μετράμε. Όταν ένας από μας έτρωγε ξύλο μπροστά στον πίνακα, οι άλλοι γελούσαμε, τον κοροϊδεύαμε, θέλαμε να δείξουμε στον δάσκαλό μας ότι ήμασταν με το μέρος του. Κανείς δεν ήθελε να είναι με τον αδύναμο, τον ταπεινωμένο. Είτε έτσι είτε αλλιώς πάντως, ερχόταν η σειρά μας και τότε στηνόμασταν μπροστά στον πίνακα και τρώγαμε το ξύλο μας. Οι κοροϊδίες των συμμαθητών μας, ανάμεικτες με συναισθήματα λύπησης, συνέχιζαν και μετά το ξύλο, καθώς πηγαίναμε στο θρανίο μας. Τα αυτιά μας ήταν κατακόκκινα, κι όχι μόνο από το τράβηγμα· από την ντροπή, τον θυμό, την απόγνωση. Νιώσατε ποτέ να σας πληγώνουν την περηφάνια; Η πληγωμένη περηφάνια δε μοιάζει με την απογοήτευση ή με ένα χτύπημα στο πόδι. Πόσο μάλλον όταν είσαι παιδί! Είναι σαν να αδειάζεις

μεμιάς στο στόμα σου ένα ποτήρι αλεσμένα στραγάλια. Ούτε να τα καταπιείς μπορείς ούτε να αναπνεύσεις. Όταν προσπαθήσεις να τα καταπιείς, πνίγεσαι: αν δεν τα καταπιείς, έτσι κι αλλιώς πνίγεσαι. Εκείνη τη στιγμή πρέπει οπωσδήποτε να πιεις ένα ποτήρι νερό. Εμείς, όταν καθόμασταν στη θέση μας, αντί για ένα ποτήρι νερό αραδιάζαμε από μέσα μας βρισιές στα κουρδικά στον δάσκαλό μας. Καμιά φορά έβγαινε σαν μουρμουρητό από το στόμα μας. Κάποιος από μας, για να καλοπιάσει τον δάσκαλο, αμέσως μας κάρφωνε: «Δάσκαλε, ο Κουντρέτ σ' έβρισε». Γινόταν έξαλλος ο δάσκαλος, άρχιζε να ξεφωνίζει: «Τι είπε, τι είπε;». Ευτυχώς που κανενός τα τουρκικά δεν ήταν τόσο καλά ώστε να μεταφράσει. Ποιο παιδί να μπορέσει να μεταφράσει το «Ez ê kîrê kerê têxim bav û kalan te û pîrên te jî»;

Οι τουρκικές-κουρδικές λέξεις που διαβάζονται και γράφονται με τον ίδιο σχεδόν τρόπο είχαν επίδραση μίξερ στο μυαλό μας. Πολύ αργότερα σκεφτόμουν ότι καλύτερα να μην καταλάβαινες παρά να καταλάβαινες το μάθημα. Για παράδειγμα, η τουρκική λέξη *μπος*, που σημαίνει άδειο, στα κουρδικά σημαίνει μπόλικο, φαρδύ. Στα τουρκικά η λέξη *κελ* σημαίνει φαλακρός, ενώ στα κουρδικά θα πει βράση. *Αμάν* στα κουρδικά είναι τα κατσαρολικά. Κι ήταν κι η λέξη *Αλί*, που μας πήρε χρόνια να καταλάβουμε τι σήμαινε. *Αλί* στα κουρδικά θα πει κατεύθυνση, πλευρά. Γι' αυτό κι όταν ακούγαμε τη λέξη *Αλί* τη χάναμε την μπάλα. Πολύ αργότερα έμαθα

* Κουρδικά στο πρωτότυπο. Αισχρή βρισιά που σε ελεύθερη απόδοση σημαίνει: «Που να πηδήξει γάιδαρος τον πατέρα σου και όλο σου το σόι».

ότι, αν στο δημοτικό σχολείο Γιαβούζ Σουλτάν Σελίμ χάναμε την μπάλα στο άκουσμα της λέξης Αλί, αιτία δεν ήταν μόνο η γλώσσα.

Παραδείγματος χάρη, θυμάμαι να μας λένε στο μάθημα πραγματογνωσίας ότι «το ντερί των ζώων που θυσιάζουμε πρέπει να το χαρίζουμε στην Ερυθρά Ημισέληνο». Με τίποτα δεν καταλαβαίναμε τι ήθελε να πει η πρόταση. Ο λόγος δεν ήταν ότι δεν είχαμε ιδέα τι ήταν η Ερυθρά Ημισέληνος. Στα κουρδικά η τουρκική λέξη για το δέρμα, το ντερί, σημαίνει πόρτα. Εκείνο τον καιρό ένα μέρος των σπιτιών μας, που είχαν αυλή, το χρησιμοποιούσαμε για στάβλο. Με τίποτα δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε γιατί έπρεπε να δίνουμε στην Ερυθρά Ημισέληνο την πόρτα του στάβλου αφού σφάζαμε τα ζώα. Ήταν πολύ ανόητο. Ήμασταν στην 4η δημοτικού, θυμάμαι, όταν ένα κοριτσάκι που το λέγανε Μουαζέζ προσπάθησε όσο πιο χαριτωμένα μπορούσε να εξηγήσει στον δάσκαλο ότι αυτό που μας μάθαινε δεν είχε καμιά λογική: «Mamoste, heke em derîyê axur bidin xelkê wê hemû pezê me birevin biçin».* Μπροστά στην τόσο λογική εξήγηση, όλοι μας την ίδια στιγμή γυρίσαμε το βλέμμα από τη Μουαζέζ στον δάσκαλο. Ε, όσο να 'ναι, αυτό δε θα μπορούσε να το αμφισβητήσει! Όμως όχι, όχι, ο τύπος ήταν αποφασισμένος να μας ταΐσει τη λάθος γνώση. Ξεφώνιζε με όλη τη δύναμη της φωνής του: «Δεν καταλαβαίνω τι λέτε. Χαζά είστε; Καθυστερημένα; Τι είστε; Ερυθρά Ημισέληνος σας λέω, Ερυθρά Ημισέλη-

* Κουρδικά στο πρωτότυπο: «Δάσκαλε, αν δώσουμε σε κάποιον άλλο την πόρτα του στάβλου μας, τα πρόβατά μας θα το σκάσουν».

νος!». «Min di Kizilaya banê...»* βρίζαμε από μέσα μας. Ήταν πολλές οι λέξεις που μας μπέρδευαν όπως αυτή. Δεν καταλαβαίναμε, κι όταν δεν καταλαβαίναμε τρώγαμε ξύλο, κι όσο τρώγαμε ξύλο τόσο πιο πολύ δεν καταλαβαίναμε. Τα μαθήματα γίνονταν ανυπόφορα, βασανιστικά. Νομίζαμε πως παντού στον κόσμο όλοι όσοι πήγαιναν σχολείο ζούσαν παρόμοια βασανιστήρια. Οι άνθρωποι που είχαν πάει σχολείο στα μάτια μας παίρνανε άλλες διαστάσεις, γιγαντώνονταν. Καθένας που κατάφερε να βγει νικητής έπειτα από τόσα βασανιστήρια στα μάτια μας ήταν θεός. Εμείς απλά ήμασταν αδέξιοι, χαζοί. Μισούσαμε τον εαυτό μας, τη γλώσσα που μιλούσαμε. Προσπαθούσαμε να θεραπευτούμε, λες και τα κουρδικά που μιλούσαμε ήταν ψυχική ασθένεια. Αλλά ό,τι και να κάναμε παραμέναμε τα ίδια κουτά παιδιά. Στην πρώτη δημοτικού, όταν τελείωνε το μάθημα κι ο δάσκαλος έλεγε «το μάθημα τελείωσε, τώρα πηγαίνετε κατευθείαν σπίτι σας», όλα τα παιδιά τον κοιτάζαμε σιωπηλά από τη θέση όπου καθόμασταν. «*Eβ*, *εβ*, σπίτι, σπίτι, πηγαίνετε» έλεγε εκείνος. *Eβ* στα κουρδικά σημαίνει «αυτό», κι όταν ο δάσκαλος έλεγε κουνώντας το χέρι του «αυτό, αυτό», κοιτάζαμε προς το μέρος του για να καταλάβουμε τι εννοούσε. Ναι, αντικειμενικά ήταν φανερό ότι κάτι χαζό συνέβαινε, αλλά δεν ήταν φανερό από ποια πλευρά ξεκινούσε η χαζομάρα.

Πέρα από αυτά, η λέξη που μας προβληματίζε περισσότερο ήταν το *κιρ*, η βρομιά. Η σημασία της στις δυο γλώσσες είναι τόσο διαφορετική, που μας είχε αλλάξει την οπτική γωνία από την οποία βλέπαμε το σχολείο.

* Κουρδικά στο πρωτότυπο: «Την Ερυθρά Ημισέληνό μας μέσα».

Και το χειρότερο, ήμασταν όλοι φτωχοί, και κάποιιο από μας βρόμικοι, κάτι που ο δάσκαλος μας το θύμιζε κάθε τόσο: «Γιατί, Κουντρέτ, τα χέρια σου είναι τόσο κιρλί, βρόμικα; Δεν τα έπλυνες πριν έρθεις;». Μπερδευόμασταν ολότελα όταν στην πρόταση υπήρχε αυτή η λέξη. Όλη η τάξη γύριζε προς το μέρος μου και προσπαθούσε να δει το κιο στα χέρια μου.

Κι εγώ ντρεπόμουν και τα έκρυβα κάτω από το θρανίο, λες και κρατούσα το κιο μου, το πουλί μου στα κουρδικά. Ναι, όταν κατούραγα όρθιος το έπιανα με το χέρι μου, αλλά, όσο κι αν προσπαθούσα, δεν μπορούσα να καταλάβω πώς το 'ξερε ο δάσκαλος. Τόσο πολύ, που τις περισσότερες φορές κατουρούσα όρθιος χωρίς να το πιάνω κι έβρεχα το παντελόνι μου. Στην τάξη μου 'χε βγει το όνομα, ο Κουντρέτ ο «κιρλής». Ό,τι και να έκανα δεν μπορούσα να γλιτώσω από αυτό. Η η ποδιά μου είχε κάτι από το πουλί μου ή το πρόσωπό μου ή τα πόδια μου ή τα μαλλιά μου. Όσο για τον δάσκαλο, ήμουν ολόκληρος ένα «πουλί». Παράξενο από μόνο του και που το έλεγε κάθε φορά μπροστά σε όλους. Άρα το σχολείο ήταν ένα μέρος χωρίς αρχές. «Σήκω, Κουντρέτ, τρέξε αμέσως στον νιπτήρα, και μη γυρίσεις αν δε βγάλεις από πάνω σου το κιο!» Ε, ρε Θεέ μου! Τι μαρτύριο ήταν όλο εκείνο για μένα.